

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента, доцента
кафедри теорії і методики фізичного виховання Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ХУРТЕНКО ОКСАНИ ВІКТОРІВНИ

на дисертаційне дослідження

ЧАМЛАЙ ІННИ ВАСИЛІВНИ

на тему:

«Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами

Актуальність теми дисертації «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» зумовлена зростанням кількості військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях і зазнають впливу екстремальних психотравмувальних факторів. У сучасних умовах тривалого воєнного конфлікту проблема посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед комбатантів набуває не лише медичного, а й соціально-психологічного значення, оскільки впливає на якість життя, соціальну адаптацію, міжособистісні стосунки та професійну реалізацію ветеранів.

Традиційні методи реабілітації не завжди забезпечують достатній рівень відновлення психоемоційного стану, що обумовлює необхідність пошуку інноваційних, ефективних і гуманістично орієнтованих підходів. Одним із таких підходів є каністерапія - метод психосоціальної допомоги за участю спеціально підготовлених собак, який демонструє позитивний вплив на зниження рівня тривожності, депресії, агресії та симптомів ПТСР, а також сприяє розвитку довіри, емоційної стабільності та соціальної взаємодії.

Попри зростаючий інтерес до анімалотерапії у світі, вітчизняна наукова база щодо застосування каністерапії в роботі з комбатантами є недостатньо розробленою. Відсутні системні дослідження, які б обґрунтовували її ефективність саме в контексті соціально-психологічної реабілітації військових із ПТСР, що визначає наукову новизну та практичну значущість обраної теми.

Таким чином, дослідження каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації комбатантів є своєчасним і необхідним, оскільки спрямоване на розширення арсеналу ефективних реабілітаційних практик та покращення якості життя осіб, які постраждали внаслідок бойових дій.

Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної роботи «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії» (наказ Міністерства освіти і науки України 25 лютого 2025 р. №369).

Матеріали дисертаційного дозволяють констатувати високий рівень наукової новизни, теоретичної та практичної значущості даної роботи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Викладені у дисертаційній роботі положення, висновки та узагальнення мають належний рівень наукового обґрунтування. Повнота і раціональність застосування методологічного апарату, об'ємна джерельна база українських та закордонних наукових досліджень підтверджує вагомість та достовірність викладених ідей та положень. Послідовність викладення матеріалу і логічна узгодженість, а також змістовні узагальнення у висновках до розділів і загальних висновках підкріплюють цілісність роботи на основі повноти і завершеності етапів наукового дослідження. Наведені в роботі висновки та рекомендації мають достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів Чамлай Інни Василівни полягає у тому, що уперше буде теоретично представлено чітку науково-термінологічну базу в галузі каністерапії, розроблено теоретико-методологічну складову її впровадження;

- розроблено та апробовано програму соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців з ПТСР методом каністерпії;
- набуде подальшого розвитку технологія застосування каністерапії як методу соціально-психологічної реабілітації.

Зазначені авторкою в дисертаційній роботі формулювання новизни є точними та відповідають поставленим завданням й отриманим висновкам. Практична значущість роботи полягає у тому, що розроблену програму соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії зможуть використовувати психотерапевти у своїй приватній практиці. Також їй доцільно буде застосовувати в кінологічних центрах, які надають можливість працювати із «собаками-терапевтами». Ідею щодо інноваційності методу каністерапії та представлену методологію її застосування в процесі соціально-психологічної реабілітації матимуть можливість перейняти заклади та установи соціального спрямування, які працюють із військовослужбовцями та мають на меті відновлення їх психо-емоційного та соціального становища, супровід в процесі адаптації до звичайних життєвих умов.

Загальний аналіз змісту дисертації, її завершеності

Дисертацію Чамлай Інни Василівни відзначає чітка структура, що представлена вступом, трьома розділами, висновками до кожного розділу, загальними висновками і списком використаних джерел. У вступі авторкою переконливо обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка конкретизується у завданнях, визначено об'єкт та предмет, окреслено систему використаних у роботі дослідницьких методів, розкрито наукову новизну та практичну значущість результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічний аналіз стану дослідженості проблеми соціально-психологічної реабілітації комбатантів у психології»** на основі здійсненого науково-теоретичного аналізу фундаментальних філософсько-психологічних джерел із проблеми

соціально - психологічної реабілітації комбатантів у психології проаналізовано теорію та практику соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР, охарактеризовано каністерапію та сфери і особливості її застосування у психологічній практиці, а також обґрунтовано каністерапію як метод соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР.

Змістовність та послідовність аналізу фундаментальних наукових праць, влучні акценти та узагальнення засвідчують цілісність теоретичного розділу дисертації та міждисциплінарний характер наукової розвідки.

У другому розділі дисертації **«Емпіричне дослідження стану психотравматизації учасників бойових дій»** висвітлені етапи та методи емпіричного дослідження.

Діагностично цінними стали результати власного емпіричного дослідження з використанням вдало адаптованого методичного інструментарію на визначення інтенсивності симптомів ПТСР. Слід відзначити, що виявлені показники та змістовний аналіз їх динаміки стали аргументами визначення вибірки для впровадження авторської програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії.

Доцільно підкреслити пізнавальну цінність обґрунтування потенціалом розвитку відповідальності особистості досвіду, пов'язаного зі стресами та життєвими труднощами. Дисертантка доводить експериментально, що індивідуальний досвід подолання труднощів, загроз для життя, зумовлює трансформацію особистісних структур життестійкості та взаємопов'язаних із нею показників самоцінності, внутрішньої свободи, відповідальності.

У третьому розділі дисертації **«Розробка та апробація програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії»** представлена розробка та обґрунтування ефективності авторської програми соціально-психологічної реабілітації комбатантів з ПТСР методом каністерапії. Програма реабілітації військових складалась із послідовних та чітко пов'язаних між собою етапів.

Спираючись на мету та поставлені завдання реабілітаційна програма складалась з трьох основних блоків: діагностичний, теоретичний та корекційний.

Слід зазначити, що вагомість отриманих результатів перевірено за допомогою χ^2 -критерію Пірсона, точного критерію Фішера та t-критерію Вельча, що дозволило зробити висновок про наявні статистичні відмінності між експериментальною та контрольною групою на заключному етапі дослідження.

Результати експерименту підтвердили винятковий ресурс реабілітаційної програми та довели її ефективність в зменшенні посттравматичної, тривожної та депресивної симптоматики і покращенні загального психічного стану особистості.

Висновки дисертаційного дослідження - логічні, обґрунтовані, сформовані за результатами проведеного теоретичного аналізу та експериментального дослідження з використанням сучасних складних статистичних методик, відповідають поставленій меті й завданням роботи. Список використаних літературних джерел містить достатню кількість сучасних іноземних джерел, монографії і статті українських авторів. Список оформлений правильно, відповідає вимогам до дисертаційних робіт. Дисертація в достатній мірі ілюстрована таблицями і рисунками.

Відповідність змісту дисертації встановленим вимогам

Основні теоретичні, наукові та практично-прикладні положення дисертаційної роботи Чамлай Інни Василівни на тему: «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», відображені в анотації у повному обсязі. Дисертація відповідає спеціальності 053 – Психологія.

Результати дисертаційного дослідження мають достатню апробацію: доповіді на наукових конференціях; статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України та у зарубіжному виданні. Публікації здобувачки повною мірою висвітлюють основні наукові

положення кваліфікаційної роботи. Порушень академічної доброчесності у публікаціях авторки та її дисертації виявлено не було.

Завершеність дисертаційної роботи та зауваження щодо її змісту та оформлення

Дисертаційна робота Чамлай І.В. є завершеним науковим дослідженням з чітко визначеними та вирішеними метою, завданнями на основі реалізованої логіки методологічних і методичних підходів. У роботі витримана послідовність наукового пошуку з наступним порівняльним аналізом отриманих даних.

Загалом позитивно оцінюючи результати наукового дослідження дисертантки, необхідно зробити деякі зауваження та визнати, що у дисертаційній роботі є дискусійні положення, що зумовлені складністю та широтою предмету дослідження.

1. У підрозділі 1.1 авторка подає узагальнений перелік підходів, що виокремлюються в межах теоретичного аналізу феномену ПТСР з метою його інтерпретації. Водночас відсутні посилання на науковців, які є розробниками або ключовими представниками зазначених підходів. Така конкретизація є необхідною, оскільки вона забезпечує належну наукову атрибуцію ідей, підвищує рівень академічної доброчесності дослідження, а також дає змогу чіткіше окреслити теоретико-методологічні засади роботи. Крім того, зазначення авторства сприяє верифікації наведених положень, полегшує подальше звернення до першоджерел і дозволяє оцінити ступінь обґрунтованості використаних підходів у контексті конкретного наукового дискурсу.

2. У цьому ж підрозділі здобувачка зазначає, що в науковій літературі виокремлюються три етапи, які переживають сім'ї військовослужбовців після отримання звістки про їхню загибель. Водночас відсутні конкретні посилання на джерела, у яких подано зазначену стадійність, що ускладнює перевірку наведених положень, знижує рівень наукової обґрунтованості викладу та не дозволяє чітко простежити походження запропонованої класифікації в межах

актуального наукового дискурсу. Зазначення відповідних джерел є необхідним для забезпечення академічної доброчесності, підтвердження валідності висновків і надання можливості звернення до першоджерел для їхнього подальшого аналізу.

3. Викликає певні зауваження підхід до формування вибірки формувального експерименту, оскільки ігнорування окремих соціально-демографічних характеристик (вік, гендерний аспект) не нівелює їхній можливий вплив на результати дослідження. Це може позначатися як на особливостях прояву ПТСР, так і на оцінці ефективності каністерапії, що відповідно обмежує можливості узагальнення висновків.

4. Викликає певні зауваження вибір інструментарію для дослідження травматичного досвіду, зокрема використання опитувальника, розробленого ще у 1996 році І.О. Котенєвим. З огляду на суттєвий розвиток підходів до діагностики та розуміння ПТСР доцільним видається залучення більш сучасних, валідизованих психодіагностичних методик, які відповідають актуальним діагностичним критеріям та мають широку емпіричну апробацію. Зокрема, у сучасних дослідженнях широко застосовуються такі інструменти, як PCL-5, CAPS-5 або IES-R, які дозволяють більш точно оцінювати симптоматику травматичного досвіду.

5. Потребує уточнення структура розробленої програми реабілітації, зокрема розподіл часових ресурсів між окремими її етапами. У роботі зазначено, що програма містить чотири етапи із загальним обсягом 10 занять, однак не конкретизовано, скільки часу відведено на кожен етап та якою є їхня тривалість. Така інформація є принципово важливою для оцінки внутрішньої логіки програми, можливості її відтворення іншими фахівцями, а також для аналізу інтенсивності та достатності психокорекційного впливу. З огляду на специфіку роботи з особами, які мають посттравматичний стресовий розлад, тривалість і насиченість втручання є суттєвими чинниками ефективності реабілітаційних заходів. У сучасній практиці психотерапевтичні та

реабілітаційні програми, як правило, передбачають більш тривалі та структуровані інтервенції

Однак, викладені зауваження не зменшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційного дослідження. Дисертація є завершеною працею, що містить нові науково-обґрунтовані результати.

Дисертаційна робота **Чамлай Інни Василівни** «Соціально-психологічна реабілітація комбатантів з посттравматичним стресовим розладом методом каністерапії», є самостійним, цілісним та завершеним науковим дослідженням, у якому поставлена і на належному рівні розв'язана актуальна для вітчизняної психології проблема; відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44, які висуваються до дисертацій, а її авторка – Чамлай Інна Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

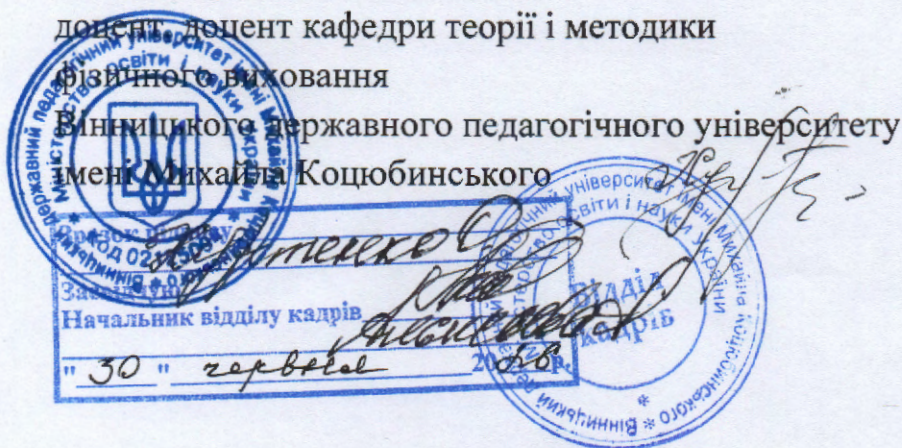
кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри теорії і методики

фізичного виховання

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Оксана ХУРТЕНКО